

Формування компетентності дітей дошкільного віку у сфері театральної освіти

У статті актуалізована необхідність театральної освіти дітей дошкільного віку, зумовлена змістом БКДО «Дитина у світі культури»; охарактеризовано театралізовану діяльність як засіб формування у дітей дошкільного віку компетентності у сфері мистецтва; представлено цілісну модель театралізованої діяльності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: діти дошкільного віку, БКДО, театральна освіта, театральне мистецтво, театралізована діяльність, основи компетентності у сфері театральної освіти.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна система дошкільної освіти покликана сприяти організації життєдіяльності дитини, що передбачає творчий розвиток особистості, оскільки жодне суспільство не може існувати без людей, котрі постійно прагнуть до глибокого, неординарного, творчого розкриття власної особистості.

Ознайомлення дітей дошкільного віку із мистецтвом театру та залучення їх до участі в театральних діях відбувалося у різні історичні періоди по-різному: «виникнувши в обрядових іграх, присвячених збиранню врожаю», театр «завжди був звернений до людини, до її поведінки, до людських відносин та якостей», а тому здійснював постійний вплив на свідомість та розвиток людства [7, 154]. На сьогоднішній день дошкільні педагоги усе більше звертають увагу на необхідність навчання дітей дошкільного віку основам театральної освіти, адже кожна дитина має певний

творчий потенціал, і завданням вихователів є допомогти вихованцям стати у майбутньому «людьми із високими духовними потребами, із широким колом захоплень – такими, що люблять читати, цінують мистецтво і є зацікавленими учасниками художньої самодіяльності» [4, 166].

Для дітей дошкільного віку в театрі все по-справжньому, серця їх відкриті до сприйняття й активної участі в сценічному мистецтві, і вони, у сенситивному періоді для творчого й духовного розвитку відкривають для себе нові мистецькі особливості театральної творчості.

Аналіз наукових досліджень, на які спирається автор. У Базовому компоненті дошкільної освіти в змісті освітньої лінії «Дитина у світі культури», зокрема, у розділі «Зміст театральної освіти», подані наступні результати освітньої роботи дошкільних педагогів із дітьми дошкільного віку: орієнтування дитини в основних видах театрального мистецтва; вміння проаналізувати характер та зміст театральної вистави; створення сценічного образу за допомогою яскраво виражених експресивних засобів (мовлення, міміки, жестів, рухів, музики, танцю, співу); запам'ятовування сюжетної послідовності спектаклю та використання власного мистецького досвіду в організації театралізованої діяльності [2, 21].

Актуальність досягнення вищевказаних результатів творчої діяльності дітей дошкільного віку та вплив засобів театрального мистецтва на художньо-естетичний розвиток особистості дитини доведено у дослідженнях Л. Артемової, А. Богущ, М. Васильєвої, Р. Жуковської, Т. Зепалової, Т. Караманенко, О. Комаровської, Л. Макаренко, Д. Менджерицької, Н. Миропольської та ін. Науковцями проголошується ідея необхідності використання театрального мистецтва в організації життєдіяльності дітей дошкільного віку, оскільки саме мистецтво театру виступає засобом засвоєння суспільних цінностей, творчого розвитку й формування уявлень про красу, моральність та духовність особистості дитини.

Результати освітньої роботи постійно удосконалюються у своїй універсальності, адаптивності та естетичності завдяки теоретико-методичним

розробкам сучасних науковців (І. Васильченко, Н. Водолага, О. Ворожейкіна, Н. Горбунова, Л. Дубина, Л. Єніна, І. Луценко, Я. Каменська, О. Комаровська, І. Корнилова, І. Кругленко, Н. Кряжова, О. Липина, М. Ліпніцька, Л. Макаренко, М. Пономаренко, Л. Ряднова та ін.), які пропонують використовувати театралізовану діяльність комплексно і нестандартно, адаптуючи її до сучасної системи дошкільної освіти в Україні.

Зокрема, Л. Макаренко характеризує театралізовану діяльність як імпровізаційну, що «виступає як активний, індивідуальний, творчий процес і об'єднує різні за характером творчі принципи – продуктивний (*створення сюжетів чи інтерпретація запропонованих*), виконавчий (*програвання сюжету*) та оформлювальний (*підготовка декорацій, костюмів тощо*); а також вміння дитини сприймати специфічне сценічне мистецтво» [3, 6].

Вважаємо, що формування компетенції за змістом освітньої лінії «Дитина у світі культури», театральне мистецтво, є можливим за цілеспрямованого та систематичного використання у процесі життєдіяльності дошкільників елементів театралізованої діяльності.

Формулювання мети та завдань статті. Метою даної статті є охарактеризувати театралізовану діяльність як засіб формування у дітей дошкільного віку компетентності у сфері театального мистецтва та представити цілісну модель театралізованої діяльності дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів. Серед основних структурних компонентів театралізованої діяльності ми виокремили наступні: музика; хореографія, ритмічна гімнастика; сценографія; художнє слово; театралізована гра.

Навчання музичному мистецтву та мистецтву танцю допомагає дітям відчувати повноту синкретичної природи театру, оскільки постановка інсценівки майже неможлива без підбору музичного супроводу та хореографічної постановки.

Під час слухання музики дитина уявляє, фантазує, співпереживає, музикує, і з часом у неї формується здатність відслідковувати ритм, тембр, динаміку твору. Усі ці якості допомагають відчутти характер персонажа, якого вона обере для театралізації. Музичний супровід підказує їй, як імітувати політ метелика, розцвітання троянди чи зустріч хурделиці з весною. Активізація музичної пам'яті сприяє запам'ятовуванню дошкільниками тексту художнього твору, а вдало підібраний музичний супровід нерідко надає можливість і зовсім замінити слова звучанням мелодії, у якій можна «прочитати» зміст подій, що відбуваються у творі під час театралізації.

Численні дослідники (А. Алієва, Н. Ветлугіна, Л. Коваль, О. Комаровська, Л. Масол, І. Онищук, Г. Падалка, В. Рогозіна, Б. Теплов та ін.) називають музичну діяльність способом самовираження дитини та розвитку її творчих здібностей у процесі життєдіяльності.

Мистецтво танцю так, як і музичне, може не лише доповнювати зміст театральної постановки, але й повністю замінювати словесні репліки героїв драматичного твору, адже дошкільники дуже тонко відчувають, який хореографічний рух «співзвучний» із тим чи іншим музичним супроводом.

Вправи із хореографії виступають засобами ритмічної гімнастики, елементи якої також часто використовуються у процесі театралізації, оскільки фізичні рухи нерозривно зв'язані із музичним супроводом, із художньо-драматичним задумом. О. Котова серед засобів ритмічної гімнастики – спеціально розроблених рухових дій, які «виконуються відповідно до особливостей музики» – виділяє наступні: «елементарні основи музичної грамоти; вправи на узгодження рухів з музикою; музичні ігри; вправи з хореографії; ходьба та біг; вправи без предмета; елементи національних і сучасних танців [6, 93-94].

Мистецтво танцю та музична постановка тісно зв'язані з наступним структурним компонентом театралізованої діяльності – сценографією – «мистецтвом створення глядацького образу вистави за допомогою декорацій,

костюмів, світла, постановочної техніки» [5, 61], а зміст навчання дітей дошкільного віку основам сценографії у багатьох аспектах співпадає із змістовими компонентами їхньої образотворчої діяльності. Елементи живопису, скульптури й графіки у дитячій творчості складають основу складної, захоплюючої і нової діяльності для дошкільників – створення сценографічної партитури спектаклю, у якій дошкільники використовують свої вміння щодо створення декорацій, декору, гриму, костюмів, зачісок.

Методи розвитку творчих здібностей дошкільників у образотворчій діяльності, окреслені у численних працях науковців (Н. Ветлугіна, Н. Голота, Г. Григор'єва, Н. Квач, С. Комарова, В. Котляр, Т. Сайганова, Є. Сєдова, Н. Сокольникова, Г. Швайко), під час підготовки драматичної постановки трансформуються у методи формування юних декораторів, художників по світлу та костюмах, яких В. Іванченко називає помічниками, котрі завжди працюють «за лаштунками сцени, ніби в задзеркаллі» [5].

Театральна постановка є також неможливою без навчання дітей красиво говорити, без сценічного мовлення, за допомогою якого можна передавати усі відчуття і думки через слово. У ряді праць науковців (Н. Абрамян, Г. Бондаренко, Л. Виготський, Н. Водолага, Н. Волошина, Г. Єскіна, Н. Миропольська, Ю. Самаріна, Р. Черкашин, П. Якобсон) наголошується на невичерпних можливостях поєднання літературного та драматичного мистецьких жанрів. Навчаючи дітей правильному виконанню художнього слова, педагог повинен усвідомлювати усю глибину, важливість цієї мистецької діяльності і пам'ятати про те, що, говорячи «красиво», дошкільники відчувають естетичну якість та багатство рідної літературної поезії й прози, отже набуватимуть професійних навичок у розмовному жанрі театрального мистецтва.

Творчість дитини-дошкільника наділена соціальною природою, багатоманітна й неповторна, і саме вона є основою творчості дорослого митця, адже, за словами В. Роменця, «творчість, як і «сон наяву», є продовженням і заміною старої дитячої гри» [8, 244].

Гра – основна форма діяльності дітей дошкільного віку та один із найцікавіших видів людської діяльності. У сучасній педагогіці класифікація дитячих ігор вміщує у собі дві великі групи ігор: творчі та ігри за правилами. Одним із видів творчих ігор є ігри на теми літературних творів, а це – драматизації та інсценування – театралізовані ігри.

Великий внесок у розробку сутності та механізмів театралізованої гри внесли Л. Артемова, А. Богущ, Н. Водолага, Н. Гавриш, Л. Єніна, Н. Кудикіна, Л. Макаренко та ін. Так, Л. Артемова усі театралізовані ігри дошкільників поділяє на дві групи: режисерські (дитина не є дійовою особою, а лише керує роллю персонажа твору) та ігри-драматизації (дитина сама виконує роль персонажа, але при цьому може використовувати ляльки бі-ба-бо чи персонажі театру «рукавички», пальчикового, застосовуючи такі засоби виразності, як міміку, інтонацію, пантоміму). До режисерських Л. Артемова відносить настільний, тіньовий театр та театр на фланелеграфі, до ігор-драматизацій – власне драматизацію, ігри-драматизації з пальчиками та ляльками бі-ба-бо та імпровізацію [1, 5].

Хотілося б додати, що виконанню художнього слова, музично-хореографічній постановці чи проектуванню декорацій сцени передують навчання дошкільників дивитись, слухати, сприймати й аналізувати театральний твір у виконанні професійних акторів, адже набуття та удосконалення акторських та режисерських умінь неможливе без використання принципу наслідування.

Висновки. Комплексне використання усіх структурних компонентів театралізованої діяльності в організації життєдіяльності дітей дошкільного віку допомагає дітям не лише здобувати основи театральної освіти, реалізовувати завдання, визначені БКДО, але й, на думку Л. Макаренко, навчатися у школі емоційної культури та людського спілкування, оскільки основними ознаками театралізованої діяльності є «імпровізаційність, спонтанність, безпосередність, здатність дарувати дитині емоційне задоволення та нові позитивні враження» [3, 6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі: [Пер. з рос. – 2 вид.] – К.: Томіріс, 2002. – 291 с.
2. Дитина у світі культури : освітня лінія. Інваріантна складова // Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Наук. кер.: Богуш А. М. Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л., Гавриш Н. В., Шевчук А. С. та ін. // Вихователь-методист дошкільного закладу. Спецвипуск. – К., 2012. – С. 4-30. – С. 20-22.
3. Все про театр і дитячу театралізовану діяльність / Л. Макаренко, – К.: Шк. світ, 2008. – 128 с.
4. Зепалова Т. С. Уроки литературы и театр: Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1982. – 176 с.
5. Іванченко В. Мандрівка до країни «Сценографія» (позакласний захід для учнів 7-8 класів) // Мистецтво та освіта. – 2011. – №10. – С.60-61.
6. Котова О. В. Значення ритмічної гімнастики в естетичному вихованні молоді // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 11 (174). – 2009. – С. 87-93.
7. Малихіна М. А. Проблема використання синтезу мистецтв у професійній підготовці артистів цирку // Культура і сучасність: Альманах. – К.: Міленіум, 2009. – № 1.
8. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посібник. 3-тє вид. – К.: Либідь, 2004. – 288 с.

В статтю актуалізована необхідність театрального формування дітей дошкільного віку, обумовлена змістом БКДО «Ребенок в мире культуры»; охарактеризована театралізована діяльність як засіб формування у дітей дошкільного віку компетентності в сфері мистецтва; представлена цілісна модель театралізованої діяльності дітей дошкільного віку.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, БКДО, театральное образование, театральное искусство, театрализованная деятельность, основы компетентности в сфере театрального образования.

This article actualizes necessity of theater education for children of pre-school age, according to the content of BCPE (The Basic Component of Pre-school Education) «A Child in the World of Culture». It considers theatrical activity as a way of formation in the children of pre-school age of competence in the field of art and presents a holistic model of theatrical activities of pre-school age children.

Keywords: pre-school age children, BCPE, theater education, theater, theatrical activities, competency-based education in the field of theater.